

Відгук

офіційного рецензента

на дисертацію Супрун-Живодрової Анастасії Сергіївни
«НАРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ СМИСЛОТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ
АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ»

Подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 034 «Культурологія»,
галузь знань – 03 «Гуманітарні науки»

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному аналізу наративних стратегій смислотворення в українському аудіовізуальному мистецтві періоду Незалежності (1991–2025 рр.) і становить ґрунтовну, концептуально вивірену наукову працю, що поєднує теоретичну глибину з масштабним емпіричним аналізом. Робота вирізняється чітко окресленою науковою логікою, методологією та послідовним зосередженням на наративі як ключовому механізмі смислотворення в аудіовізуальній культурі. Авторка не лише систематизує існуючі підходи до розуміння наративу, а й пропонує власну інтерпретаційну рамку, що дозволяє розглядати аудіовізуальний текст як багаторівневу когнітивно-комунікативну систему. Завдяки цьому дослідження виходить за межі традиційного описового аналізу та демонструє здатність до концептуального узагальнення й теоретичного моделювання. Важливою є також інтеграція різних рівнів аналізу — від кінотексту та його семіотичної організації до когнітивних механізмів сприйняття та ширшого соціокультурного контексту функціонування аудіовізуальних наративів.

Масштабність емпіричної бази, що охоплює різні жанри та типи аудіовізуальних творів українського мистецтва, дозволяє авторці не лише ілюструвати теоретичні положення, а й верифікувати запропоновані концепти на конкретному матеріалі, що суттєво підвищує наукову переконливість роботи. У підсумку дисертація постає як цілісне дослідження,

у якому органічно поєднуються теоретичний аналіз, методологічна чіткість і практична значущість отриманих результатів.

Актуальність дослідження не викликає сумнівів і зумовлена як сучасним станом українського аудіовізуального мистецтва, так і ширшим соціокультурним контекстом. В умовах війни, постколоніальної деконструкції та кризових трансформацій ідентичності наратив постає не лише як художня форма, а як базовий інструмент осмислення досвіду, структурування колективної пам'яті та продукування культурних смислів. Саме в цій площині дисертація демонструє свою концептуальну силу, пропонуючи розгляд українського аудіовізуального простору як цілісного наративного поля, у якому взаємодіють мікронаративи окремих творів і макронаративи культури.

Теоретико-методологічна база дослідження вирізняється міждисциплінарністю та системністю. Авторка переконливо інтегрує положення класичної та посткласичної наратології з когнітивними, культурологічними та герменевтичними підходами, розглядаючи аудіовізуальний наратив як когнітивно-комунікативну систему, що функціонує у взаємодії автора, тексту та глядача. Особливої уваги заслуговує послідовне застосування понять фабули, сюжету, фокалізації, темпоральності та нараторських позицій не як формальних категорій, а як активних механізмів смислотворення, що визначають характер переживання та інтерпретації екранного досвіду.

Вагомим здобутком дисертаційного дослідження є чітке розмежування та системне аналітичне опрацювання мікро- і макроструктурних рівнів наративу, що дозволяє розглядати аудіовізуальний текст одночасно як локально організовану семіотичну систему і як елемент ширших культурних процесів смислотворення. На мікрорівні авторка демонструє високий рівень аналітичної чутливості до конкретних наративних механізмів: зокрема, розкриває, яким чином нелінійна темпоральність, фрагментарність викладу, поліфокальність, зміна перспективи оповіді, а також використання

свідчильних і внутрішньо фокалізованих режимів формують різні моделі когнітивного залучення глядача. У цьому контексті переконливо показано, що наративні прийоми не є суто формальними елементами, а виступають інструментами регуляції уваги, емоційної реакції та інтерпретаційної активності реципієнта. Водночас на макроструктурному рівні дослідження виходить за межі аналізу окремих творів і пропонує узагальнену модель функціонування наративу в українському аудіовізуальному мистецтві періоду Незалежності. Авторка обґрунтовано доводить, що повторювані мотиви, сюжетні патерни, образні структури та лейтмотиви поступово кристалізуються у стійкі тематичні конфігурації, які відображають ключові соціокультурні запити та історичний досвід суспільства. Такі конфігурації формують своєрідний «наративний каркас» національної аудіовізуальної культури, в межах якого окремі твори вступають у діалог між собою, відтворюючи та трансформуючи спільні смислові вектори.

Особливо важливо, що взаємодія мікро- та макрорівнів у роботі осмислюється як динамічний процес: локальні наративні рішення не лише відображають ширші культурні тенденції, але й активно беруть участь у їх формуванні та переосмисленні. Таким чином, дисертація демонструє, що наративні стратегії функціонують як механізм переходу від індивідуального художнього висловлювання до колективних моделей інтерпретації реальності, що є принципово важливим для розуміння ролі аудіовізуального мистецтва у сучасному культурному процесі.

Центральним концептуальним внеском дисертації є осмислення українського аудіовізуального мистецтва крізь призму гранд-наративів. Авторка не лише ідентифікує домінантні гранд-наративи — національного виживання і спротиву, історичної пам'яті, травми і втрати, деколонізації та кризи ідентичності, — а й аналізує механізми їхнього формування, трансляції та взаємодії. Особливо цінною є запропонована дихотомічна модель стратегічного та реактивного гранд-наративу, яка дозволяє пояснити

асиметрію між інтенсивною реакцією культури на травматичні події та браком довготривалих візіонерських наративів, зорієнтованих на майбутнє.

Дисертаційне дослідження переконливо демонструє, що в українському аудіовізуальному мистецтві періоду Незалежності домінує реактивний тип наративного мислення, зорієнтований передусім на фіксацію та осмислення досвіду втрати, війни, травми й виживання. Така наративна модель формується як відповідь на інтенсивні історичні та соціокультурні потрясіння, що визначали український контекст упродовж останніх десятиліть, і виявляється у тяжінні до документальності, свідчильності, фрагментарної структури оповіді, а також у підвищеній увазі до індивідуального досвіду як репрезентанта колективної травми. Водночас у роботі аргументовано показано, що стратегічні наративи, спрямовані на проєктування майбутнього, конструювання позитивних сценаріїв розвитку та формування довготривалих візій національної суб'єктності, залишаються менш розвиненими та мають фрагментарний, епізодичний характер.

Такий дисбаланс між реактивними та проактивними (стратегічними) наративами осмислюється не як недолік, а як закономірний етап розвитку аудіовізуальної культури в умовах затяжної кризи та війни, де пріоритетом стає фіксація та інтерпретація актуального досвіду. Водночас авторка переконливо підкреслює, що подальша еволюція українського аудіовізуального мистецтва потребує поступового зміщення акцентів у бік стратегічного наративного мислення, здатного не лише рефлексувати минуле й теперішнє, але й формувати уявлення про бажане майбутнє, задавати ціннісні орієнтири та моделі розвитку.

Цей висновок має не лише вагоме теоретичне значення, оскільки уточнює типологію наративних стратегій у національному контексті, але й виразний практичний потенціал. Зокрема, він відкриває перспективи для розвитку культурної політики, орієнтованої на підтримку проєктів із виразною стратегічною наративною складовою; для вдосконалення системи стратегічних комунікацій, де аудіовізуальний контент може виступати

інструментом формування цілісних смислових рамок; а також для трансформації аудіовізуальної індустрії, яка здатна відігравати активну роль у конструюванні символічного простору майбутнього. У цьому сенсі дисертація не лише фіксує наявний стан наративних практик, але й окреслює вектори їх подальшого розвитку, підкреслюючи необхідність переходу від переважно реактивної моделі до більш збалансованої, де рефлексія травматичного досвіду поєднується з проєктивним баченням.

Окремо слід відзначити масштаб емпіричного матеріалу — близько 970 аудіовізуальних творів, що забезпечує репрезентативність висновків і дозволяє розглядати українське аудіовізуальне мистецтво як цілісний наративний масив. Аналітична робота з таким обсягом матеріалу свідчить про високий рівень наукової культури, системного мислення та методологічної дисципліни авторки.

Разом із беззаперечними науковими здобутками, дисертаційна робота містить окремі аспекти, які можуть бути вдосконалені або розширені в подальших дослідженнях:

- Обмеженість емпіричної репрезентації окремих сегментів аудіовізуального мистецтва. Попри широкий корпус проаналізованих матеріалів, доцільним виглядає більш системне залучення окремих типів аудіовізуального контенту, зокрема анімації, серіального виробництва та нових медіаформ (онлайн-платформи, вебдокументалістика). Це дозволило б розширити репрезентативність дослідження та уточнити універсальність запропонованих наративних моделей.
- Порівняльний контекст представлений фрагментарно. Робота зосереджена переважно на українському матеріалі, що є її сильною стороною, однак обмежує можливість ширшої інтерпретації отриманих результатів. Залучення системного порівняльного аналізу з іншими національними аудіовізуальними традиціями (зокрема країн Центрально-Східної Європи або постколоніальних культур)

могло б поглибити розуміння специфіки українського наративного мислення та чіткіше окреслити його у глобальному контексті.

Варто підкреслити, що наведені зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої наукової оцінки дисертації.

Узагальнюючи викладене, слід наголосити, що дисертаційне дослідження є завершеною, самостійною науковою працею, яка вирізняється новизною, теоретичною глибиною та актуальністю висновків. Отримані результати суттєво збагачують українську наратологію, кінознавство та культурологію, розширюючи уявлення про роль аудіовізуальних наративів у процесах формування колективної пам'яті, національної ідентичності та культурної суб'єктності України.

Висловлюючи позитивну оцінку виконаного дослідження, доцільно побажати дисертантці подальших наукових успіхів, розширення тематики досліджень у межах обраного напрямку, активного впровадження отриманих результатів у науковий обіг та освітню практику, а також плідної наукової діяльності й фахового зростання.

Дисертаційна робота відповідає вимогам, що висуваються до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії, а її авторка заслуговує на присудження відповідного наукового ступеня.

Офіційний рецензент:

Шаповал Олександра Володимирівна

кандидат мистецтвознавства,

науковий співробітник ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАНУ, член НСКУ.